

efter kriget

Jag uppfattar mig som en i grunden optimistisk och gladlynt person. Men det senaste året har jag var dag måst kämpa för att hålla modet uppe.

Det är ingen privat depression, inte heller någon finkulturell spleen i samband med fin-de-millénaire. Mitt tappade mod handlar om vad som hänt i vårt Europa och även vårt eget land under det senaste året. Det finns två sidor av denna vämjeliga historia.

Den ena stinkande sidan är vad som verkligen har hänt: efter fem decennier av obruten europeisk fred (med undantag av inbördesstrider i Spanien (Baskien), Frankrike (Korsika), Storbritannien (Nordirland) och Jugoslavien (Kroatien och Bosnien), efter att de europeiska arvförädlarna Frankrike och Tyskland tillsammans med ett dussintal andra bildat och fördjupat en statsunion, efter att järnridån fredligt monterats ned, efter att folken förbrödrats genom oräkneliga arbets-, utbildnings-, kultur- och sportutbyten, efter att etermedia och internet suddat ut alla tänkbara gränser så har det ändå återigen krigats mellan europeiska länder, återigen bombats över land och städer (i en omfattning jämförbar endast med Andra världskriget, Vietnam eller Irak), återigen fördrivits och mördats människor inte i tiotusentals utan i hundratusentals, ja faktiskt miljontals.

Den andra stinkande sidan är hur dessa händelser tolkas och uppfattas: Jo, till allra största delen – i etablerade media närmast uteslutande – har dessa obeskrivliga grymheter och denna meningslösa destruktivitet hyllats som ett stort framsteg för den västerländska demokratin och dess ständigt förnyade världsordning – i humanitetens och solidaritetens namn.

Men vänta nu! Var det inte vi i väst som stoppade grymheterna? Blandar jag inte ihop orsak och verkan, söker jag inte förväxla lösningen med problemet? Nej, jag tror inte det. Det tror man bara om man gått på den officiella verklighetsbeskrivningen. Inte ens de som driver den officiella linjen lär tro det.

Men gör jag det inte för enkelt för mig? Förgrövar jag inte

den komplicerade balkanska verkligheten, blir det inte ytterst en fråga om tro och tolkning? Nej, det är inte en fråga om tro och tolkning. Man behöver inte ens dra in komplikationerna (och de finns förvisso i överflöd) för att förstå hur vidrigt det är det som hänt och enligt vilken orsak och verkan det har hänt. Även om man blott följer okontroversiella fakta, sådant som är legio för såväl de mest konservativa amerikaner (t ex Kissinger) som de mest auktoriserade FN-rapporter, är det enkelt att fastslå följande avgörande punkter:

Konflikten mellan Belgradregimerna och kosovoalbanerna har pågått lika länge som det funnits gemensamma statsbildningar.

Belgrad har i olika skeenden ömsom varit kompromissvilligt och generöst, ömsom diskriminerande och repressivt gentemot kosovoalbanerna.

Belgrad har bland annat haft att ta hänsyn till två stora intressegrupper i Kosovo – den albanska majoriteten och den serbiska minoriteten.

Sedan den nybildade albanska UCK-gerillan under senare delen av 90-talet inlett en väpnad kamp har antalet dödsoffer per år alltid kunnat räknas i tiotal – men inte fler. Det gäller fram till den 24 mars 1999 då Nato inledde bombningarna.

Under det lågintensiva inbördeskrig som föregick bombningarna är det UCK-gerillan som orsakat något fler dödsoffer än den serbiska polisen och militären.

Efter den fascist- och naziststödda albanska rensningen av serber under andra världskriget förekom ingen storskalig etnisk rensning i Kosovo från någon sida före bombningarna inleddes 24 mars 1999.

Det viktigaste föregivna motivet bakom Natos bombningar – det humanitära motiv som ansågs rättfärdiga det klara brott mot internationell rätt som bombningarna innebar – var att förhindra etnisk rensning.

Ingen konfliktforskare och ingen militärexpert kan påstå eller har påstått att hemkallandet av fredsobservatörer och inledandet av bombkampanjer kan förhindra etnisk rensning i en terräng

Den som inte tar aktivt avstånd, den som inte aktivt söker motarbete vår tids uppenbara grymheter kan inte räkna med respekt vare sig från andra eller sig själv. Liksom de som aktivt försvarar grymheterna aldrig kommer att kunna tala om heder.

som den i Kosovo.

Under det 78 dagar långa bombkriget fördrevs således bortåt en miljon albaner – av etnisk rensning eller fruktan för etnisk rensning men också av rädsla för bomber och ibland på order av UCK-gerillan. Tiotusentals människor mördades – nästan uteslutande civila (albaner och serber). Tusentals sjukhus, skolor, industrier och bostadshus i Serbien och Kosovo förstördes. Infrastrukturen kommer att ta årtionden att reparera – om man får råd.

De fredsvillkor som slutligen accepterades skilde sig så mycket från de krav Nato ställde i inledningen av kriget att de i princip blev identiska med de krav som Belgradregimen var redo att acceptera redan i februari i Rambouillet.

I praktiken nonchalerades dock den principiellt viktiga FN-kontrollen, så att Kosovo efter vapenstilleståndet blev ett Natoprotektorat där Natotrupper passivt åsåg hur albaner rensade provinsen från serber.

Detta kan vara svårsmält för alla som köpt den officiella historieskrivningen. Därför vill jag gärna repetera händelseförloppet i en enda mening:

I stället för att uppmuntra förhandling och kompromiss i en inbördeskonflikt där, hos de extrema fraktionerna, en oacceptabel storserbisk hållning har stått mot en oacceptabel storalbansk hållning, inledde Nato utan FN:s mandat och i trots mot folkrätten den 24 mars 1999 en storskalig bombkampanj som kom att "legitimera" serbisk terror mot albanska "landsförrädare" och gjorde det taktiskt meningsfullt för serber att etniskt rensa Kosovo från albaner men sedan, efter förintande slag mot civila och infrastruktur i hela Serbien, lade grunden för ett Storalbanien med ett Natoprotektorat i Kosovo där albaner kunde hämnas mot och rensa ut de sista serberna.

Det är detta vämjeliga som inträffade i våras och somras.

Jag tog illa vid mig även av de förra jugoslaviska krigen – de i Kroatien och Bosnien 1991–95. Att mitt eget engagemang och motstånd då var både halvhjärtat och senfärdigt gjorde det inte

lättare att uthärda de grymheter som pågick.

Denna gång fick jag tillfälle att reagera på ett tidigt stadium – jag var med om att ta initiativet till ett upprop mot den enskilda händelse som utan jämförelse betydde mest för att få våldet att eskalera och samtidigt gjorde kompromisserna omöjliga. Det var alltså det upprop mot Natos bombningar som snabbt gjordes famöst för att inte säga notoriskt av krigsivrare publicister.

Den som tagit del av ovanstående utvecklingskedja förstår nog varför uppropet inriktade sig på bombningarna. Inga andra goda initiativ kunde tas så länge de destruktiva bombningarna pågick. Dessutom fanns det en rådande internationell rättsordning att appellera till samt inte minst en välansedd svensk folkrätts- och FN-tradition som gjorde det meningsfullt att resa detta krav i ett svenskt upprop riktat till den svenska regeringen.

Jag förstår dem som tyckte att det vore minst lika motiverat att protestera mot de övergrepp som serbisk polis och militär utförde mot albanerna. (Däremot var det ingen som ansåg det relevant att protestera mot eller ens ta avstånd ifrån de övergrepp som UCK-gerillan utförde mot serber eller olikstänkande albaner.) Att dessa vinklar inte ingick i uppropet beror alltså på att vi prioriterade att protestera mot den aktion (bombningarna) som accelererade samtliga hot i konflikten, innebar en omedelbar katastrof för hundratusentals och samtidigt utgjorde ett klart brott mot internationell rätt och därmed var formellt möjlig för Sverige att påverka.

Uppropet publicerades den 29 mars på Aftonbladets debattsida. (Att det blev AB var mest en slump, den var på väg in på DN-debatt, men nyheten läckte och AB var snabbare.) Rubriken på AB:s ledare (signerad Sören Eriksson) följande dag var typisk för krigsivrarnas reaktion och vantolkning: "Att offra albaner på FN:s altare".

Man framställde uppropets resonemang som legalistiskt och formalistiskt till den grad att det blev ett cyniskt rättfärdigande av terror och mord. Det principiella är dock inte oviktigt – i en värld som hotar att gå mot krigiskt kaos, där den starkaste själv definierar den rätt som skall gälla för stunden, är det livsviktigt

att hänvisa till etablerad rätt. Till vad annat kan man hänvisa? Och då gäller gällande rätt och inget annat. En förbrytare kan inte i en domstol hänvisa till att det pågår en diskussion som ifrågasätter den lag som förbrytaren brutit mot.

Det som gjorde uppropet tämligen oproblematiskt var emellertid att vi inte bara kunde hänvisa till goda och sanktionerade principer. Vi hade också den verkliga situationen och den konkreta händelseutvecklingen på vår sida. För var dag strömmade bevis in för att bombkampanjen endast spred död, terror och förintelse kring sig.

Om man så släppte alla formella principer och bara gick in för att konkret skona så många människoliv och undvika så många sargade människoöden som möjligt – oavsett om dessa människor var serber, albaner eller något annat – så visade varje seriös konkret analys att bomberna bara gjorde ont. Läs facit ovan en gång till.

Jag vill hävda att alla de som försvarade Natos agerande, alla de som applåderade Clinton och Blair, Persson och Lindh, för att dessa drev på eller stödde bombkampanjen, liksom alla de som vanställd och smutskastade uppropet mot bombningarna – alla dessa, och särskilt de vars arbete det är att sätta sig in i och kommentera sådana här frågor, har förbrukat allt förtroende som anständiga debattörer, som demokrater, som humanister.

Till de mest oreserverade bombförespråkarna hörde Aftonbladets ledarskribenter Olle Svenning ("till sist kräver trovärdigheten att man löper linan ut") och Sören Eriksson ("med stöd från progressiva socialistiska regeringar i Europa försvarar USA ett folks överlevnad"). Mest smaklös var samma tidnings Annette Kullenberg som på allvar uppmanade till nackskott och att man bör "bomba sönder Serbien". För Bo Hugemark i SvD fanns det inga problematiska bomber, varken i Bosnien eller Kosovo: "Natos bomber satte stopp för dödandet". DN:s politiske chefredaktör Hans Bergström (jag ger honom ansvaret för osignerade ledare) försvarade bombningarna som "våldsanvändning som vidtas i syfte att skapa fred". Före dettningen Arne Ruth visade inte oväntat klädsam ambivalens i sin bombplädering: "Läget är nu obehagligt – bombmålen börjar ta slut". DN:s ledarskribenter ägnade sig åt idealisering (Per Ahlin: "Att ingripa kollektivt för att upprätthålla internationell fred och säkerhet, det är vad Nato har gjort") och desperat kamp mot logiken (Nils-Eric Sandberg: "Kanske har bombningarna fått serberna att jaga bort fler, än brutalare, men vi måste då inte döma resultatet efter syftet").

Andra koncentrerade sina krafter mot uppropsmakarna – en "supporterklubb för etnisk rensning" menade Nerikes Allehand och SvD-krönikören Mats Johansson påstod att "dessa dras till diktaturer som den druckne till flaskan". Sydsvenskans chefredaktör Per T Ohlssons personangrepp var lika illvilliga som irrelevanta ("Thomas Bolme, han tänker nog inte alls", "Erik Wijk är en havererad skribent" etc). DN tvingades den 6 april att på förstasidan konstatera att "Natos krigstaktik slog fel" samtidigt som krönikören Per Ahlmark på nästföljande sida avfärdade kritikerna av denna taktik som "ett antal av den extrema vänsterns mest omdömeslösa veteraner".

DN-kulturens nya chef Ingrid Elam skrev efter sex veckors krig

en sympatisk krönika där hon gav en elege till uppropet och efterlyste en mer konkret och allsidig debatt. Men det visade sig vara en studie i hyckleri när hon sedan lät publicera helsida efter helsida med antiserbiska påhopp och förljugna försvar av Nato (Slavenka Drakulics artikel 14/5 och intervjun med Herta Müller 21/5 är något av det vidrigaste jag läst i svensk press – i rasism och hätskhet på full Goebbels-nivå). Utan att ha behövt ringa runt känner jag till ett otal DN-refuser av bombkritiska inlägg och facit för Elam under kriget är att hon inte lät en enda av de hundratals som skrivit under det upprop hon hycklade sympati för utveckla sin ståndpunkt på DN:s kultursidor.

Jag har bara nämnt några av dem jag själv läst och nu minns. Förutom att de alltså applåderat och legitimerat den sista stora europeiska tragedin under 1900-talet så har de också hjälpt till att begrava förtroendet för medierna och det offentliga samtalet. En mer absurd men likväl problematisk effekt är att dessa yrkesintellektuella spätt på en inbillad motsättning mellan "intellektuella" och "riktiga" människor. Till exempel skrev f d SvD-redaktören Göran Albinsson Bruhner om uppropet: "Man måste tillhöra de intellektuella för att skriva under något sådant. Ingen vanlig människa skulle vara så dum."

Trots att jag denna gång gjort mitt bästa för att motarbeta kriget är eftersmaken bittrare än efter Bosnienkriget då min insats var ännu blekare. Efter vårens och sommarens sannskyldiga katastrof tycks även facit ryckas ifrån oss. Nato har segrat, bombningarna lyckades, humaniteten vann, heter det allmänt, trots ovanstående fakta. Har Clinton bekymmer är det mest för sin oregerliga gylf och Blair hyllas till vänster och höger för sin "nya" politikerstil – deras smutsiga händer retuscheras bort.

Det heter till och med att nu har minsann bombkritikerna tystnat – Natos succé är så uppenbar att de tvingas tåga. När sanningen är att vi tröttnat (krigsdepression tar faktiskt på krafterna) men framför allt att vi refuseras. Jag har under och efter kriget samlat ihop till ett tiotal refuser från riksmidia. Likasinnade kollegor rapporterar om samma sak.

En fullbordad tragedi har bara en positiv sak att skänka oss – lärdomar för framtiden. Att dessa lärdomar förtigits, förvanskats och oftast helt enkelt vänts på huvudet är kanske det mest katastrofala.

Dock är inte mörkret kompakt – jag vore varken sann eller trovärdig om jag inte redovisade att AB:s kulturredaktion varit engagerat bombkritiska, att SvD:s utrikesredaktör Fredrik Braconier som vanligt sökt komplikationerna bortom propagandan, att SvD-Samtiders Anders Björnsson publicerat flera kritiska inlägg, att Sören Sommelius gjort Helsingborgs Dagblads kultursida till en fristad i sammanhanget, att Lotta Gröning rutit gott i NSD, att Oscar Hemer varit modig motröst i Sydsvenskan, att Anders Püschel skapat en veritabel Balkanresurs på internet (<http://home.swipnet.se/bombprotest/>) etc. Jag medger också gärna att SvD haft den mest nyanserade kultursidan av alla vad gäller Kosovokrigen, samtidigt som jag måste beklaga "å ena sidan-å andra sidan"-hållningens ljumma oberörbarhet.

Den som inte tar aktivt avstånd, den som inte aktivt söker motarbeta vår tids uppenbara grymheter kan inte räkna med respekt vare sig från andra eller sig själv. Liksom de som aktivt försvarar grymheterna aldrig kommer att kunna tala om heder.